

בני ברית ישראל

מועצה אזורית דרום

יו"ר מועצה: אבי ארז
ereza100@gmail.com

עורך: יוסי רזי
razyf@013net.net

עלון מספר 52

לשכת הנשיא ויצמן לשכת נתיבי השלום לשכת בנימין דה רוטשילד לשכת המדע רחובות
לשכת ראשונים לשכת מצאנו יין לשכת נס לשכת מעגלים לשכת כרמים לשכת הבה נגילה

אלול תשפ"ד

העלון הדיגיטלי

ספטמבר 2024

תוכן עניינים

חלון לעלון – יוסי רזי
דבר יו"ר המועצה – אבי ארז
מה נשמע בלשכות המועצה:
- טקס קבלה של "לשכת נס" – מלכה סולומונוביץ'
מה יהיה? – מבט לעתיד – ד"ר יאיר שרן
כפת ברזל – יאיר שרן
מיומנו של פנסיונר ממלחמת יום כיפור – עזרא קורן
השקעות בנדל"ן, בית האסמים – צבי תדמור
ד"ר אברהם צבי מוסקוביץ, רופא המושבה - צבי תדמור
חברים בדרכים – ענת קורן
דם, חסד ורחמים... – ענת קורן
בין צפת וירושלים – שוקי ברנדויין

חלון לעלון

יוסי רזי

מעולם לא הייתה האימרה - תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה - נכונה יותר מאשר בעצם ימים אלה. הכול התערבל בשנה הזאת – דאגה, צער, כאב לב, אבל, חרדות, הכול. האישי התערב בלאומי, בעירוני, בשכונתי, בפאנלים בערוצים, בהפגנות למען החטופים, בהלוויות קורעות הלב.

ומצאתי לנכון לחזור לשיר שכתבתי, במסגרת אחרת, לפני כמעט שנה, שיר שמבטא את אותו הלילה הנורא שבין שבת לראשון, הלילה שבו חדרה האימה למקומותינו בכל עוצמתה

שלוש בלילה

ישנו בימים האלה
בארץ הזאת
איש אחד,

שבכול שלוש בלילה,
כשהוא פונה לישון,
לאחר ערב ארוך ומתיש,
או מתעורר משנתו באותו שלוש,
ליום עבודה עמוס וטרוד,
שואל עצמו מדוע באותו שלוש אחד של לילה אחד,
לא חשב עוד שלושה רגעים, שניים, אחד,
לא התקשר לשלושה,
אולי רק לשניים,
אפילו לאחד,

שיעשה, שיפעל, שישלח שלושים מסוקים, אפילו שלושה,
שיירו, שישמידו, שיחסלו, שיצמצמו.
למה קפא על מושבו,
לא נצנץ בו הזיק.

לכל אחד ישנו שלוש בלילה כזה.
לעיתים זה שלוש בצהריים שבו הוא תוהה מדוע נגס מדי בארוחה,
לפעמים זהו עשר בבוקר, במשרד הסגור והשוחק,
כשהוא צופה לשדות הפתוחים מרחוק.
לכל אחד יש שלוש בלילה שלו, של העולם שלו.
לאיש האחד יש שלוש בלילה של עולמות כולנו.
גם אם יחלפו שלושים שנים
והאיש ישתרך בשלוש בלילה בפרוזדור ביתו,
ללא הדרגות
על כתפיו הרחבות,
גם אז ישאל עצמו
היכן היה אותו הזיק?
מדוע ולמה אחז בו אז הלילה
ולא האיר לו הבוקר?

דבר יו"ר המועצה

שלום חברים

בתחילת החודש קיבלנו באופן רשמי את "לשכת נס" מנס ציונה. קבלת החברים נעשתה בטקס חגיגי ע"י נשיא בני ברית ישראל, מנו כהן. הטקס כולו היה מרגש, ולרגע לא נשכחו ההרוגים במלחמה והחטופים שאנו מייחלים לחזרתם. כתבה מפורטת – בהמשך.

במוצאי שבת 31 באוגוסט, נפתחה באולם לשכת הנשיא ויצמן תערוכת ציורים של האמנית פאני בלאושטיין. יוזם התערוכה, נשיא בני ברית הקודם, דניאל גרץ, המכהן בתפקיד יו"ר עמותת אמני רחובות. הפתיחה נערכה בנוכחות שוקי קרומר מ"מ וסגן ראש העיר, גדי קדם מקיבוץ עין השלושה, שבתו, חתנו ונכדיו נרצחו ב 7 באוקטובר. בתערוכה מוצגים למכירה 35 ציורים של הציירת. התמורה מוקדשת לסיוע להנצחת הנרצחים. מוזמנים לבקר ולרכוש תמונות.

אנו נמצאים בעיצומו של חודש אלול, "חודש הרחמים והסליחות". זה הזמן לעשיית חשבון נפש, ולהבטיח לעצמנו להיות אנשים טובים יותר. ימי תשרי מתקרבים. המוני ישראל מתכוננים לחגים, אולי מידת הרחמים תגבר והחטופים ישובו לביתם.

עוד נראה ימים טובים!

מימין לשמאל: דניאל גרץ, שוקי קרומר, יוסי זיו, פאני בלאושטיין

צילום: ויקיפדיה

מה נשמע בלשכות המועצה

טקס קבלה של 'לשכת נס' 2.9.2024

כתבה: מלכה סולומונוביץ- נשיאת לשכת נס.

זהו. התקבלנו באופן רשמי כחברים בארגון "בני ברית ישראל" בטקס מרגש.

לכאורה עוד טקס, אבל לא היא. הייתה אווירה של כבוד ומכובדות באוויר, של ביחד אמיתי, של רצון להשתייך לארגון בני ברית.

פתחנו בשיר "הביתה" שמבטא את הכמיהה של כולנו לשובם של החטופים, הדלקנו נר לזכרם של הנפלים ונשאנו תפילה שיתקיים בנו הפסוק "ושבו בנים לגבולם". מנו כהן- נשיא בני ברית ישראל, ואבי ארז- יו"ר מועצת הדרום, כיבדו אותנו במנחותם וברכתם ואף זכינו להשתתפותם

של נשיאי הלשכות בדרום, רינה בר אור רכזת בנות ברית, ואורחים נוספים. תודה גדולה לכולם!

היה משהו במסורת של הדלקת המנורה עם הדגשת ערכי האור, הצדק, השלום, הצדקה, אהבת אחים, אחדות ואמת שהרעיד את הלב במיוחד בימים המטורפים שעוברים על כולנו. כל אור שנדלק במנורה כאילו זעק עד כמה חשוב שיידלק נר זה בכל עם ישראל ונחזור לחיות לאורם של ערכים אלו. הלוואי.

בנאומי סיפורתי עד כמה 'לשכת נס', הלשכה היחידה בנס ציונה, היא לשכה מיוחדת. הלשכה הוקמה בתקופה מאתגרת בתחילת המלחמה, למרות המלחמה. כל החברים, מקור העוצמה של לשכתנו, מתנדבים במלוא המרץ במגוון תחומים ותורמים את תרומתם לחברה. לשכה שהיא פסיפס אנושי של אנשים טובים שאיתם כיף לצעוד. תודה לכולם מכל הלב.

אנחנו בראשית המסע, אך הרי כל התחלה, איננה אלא המשך למשהו גדול יותר שיבוא, וספר הקורות פתוח תמיד באמצע. בטוחה שנרשום בו פרקים מלאי משמעות והנאה, כי איך נאמר כן הרבה לאחרונה? "ביחד ננצח" ואת המנגינה שלנו אי אפשר להפסיק.

קישור למצגת הלשכה: <https://youtu.be/e3zJReFIHrE>

מה יהיה? מבט אל העתיד אתגר האוכלוסיה והמשאבים

ד"ר יאיר שרן ראש הקבוצה לתובנת העתיד

הנה כמה ממצאים בכל הקשור לגידול הצפוי באוכלוסית העולם והמשמעויות הנגזרות מכך. אוכלוסית העולם מונה כיום כ-8 ביליון אנשים וצפויה לעלות בעוד כ-1,7 ביליון עד 2050 ולעמוד על 10.4 ביליון ב-2100. צמיחה זו יוצרת במקביל דרישה הולכת וגוברת למזון, למים, לאנרגיה, לקרקע ועוד ועוד משאבים כדי לקיים הקף כזה של אוכלוסיה. צריכה עולה כזו יוצרת מצידה יותר ויותר זיהום ותורמת לעליה בהתחממות הגלובלית על השפעותיה החמורות.

צפיפות אוכלוסייה / צילום: שאטרסטוק, גלובס

אם מגמה זו של צמיחת האוכלוסייה תמשך, הצריכה של חומרי גלם תמשיך לגדול והעולם עתיד לייצר 70 אחוז יותר פסולת עד 2050. ארה"ב ממשיכה להיות צרכנית חומרי הגלם לנפש הראשונה בעולם. סין מובילה בצריכת חומרים כפחם, נחושת ועוד. על פי מדד הסביבה העולמי דנמרק תופסת את המקום הראשון בתרומתה להגנת הסביבה, ארה"ב רק במקום 43 וסין הרחק מאחור במקום 160. העולם אינו מקים מספיק ערים חכמות ירוקות.

40 אחוז מהאדמות בעולם מאבדות את חיוניותן עקב ניצול יתר, וזה צפוי לעלות לחמישים אחוז ב-2050! 90 אחוז מהדגה הימית העולמית כבר מנוצל היום על פי הבנק העולמי ועוד היד נטויה. העירור מתגבר. 68% מהאוכלוסייה העולמית צפויה לגור ב-2050 בערים, היקף כפול מהיום. התהליך בולט במדינות מתפתחות שבהן יהיה מירב הגידול באוכלוסייה העולמית. אנו עומדים בפני עליה דרמטית בחלקה של האוכלוסייה המבוגרת. ללא פתרונות מתאימים לא תוכל החברה לשאת בהוצאות הבריאות של אוכלוסייה כזו. קשת הפתרונות כוללת מחד העלאת גיל הפרישה מהעבודה ופתרונות תעסוקה נרחבים לבני הגיל המבוגר כדי לזכות בתרומתם לכלכלה, ומאידך השקעה ברפואה לגיל המבוגר וטיפול במחלות אופייניות לגיל הזה.

עד 2050 יהיו בעולם בני 65 ומעלה בהיקף דומה לאוכלוסיית הצעירים מתחת 15. רפואת מבוגרים ושיטות טפול חדשות יידרשו כדי לתת מענה מיטבי לאוכלוסייה המבוגרת. תיקוני DNA, טיפול ותרופות נגד אלצהיימר ומחלות זיקנה אחרות הם חלק מהאמצעים שייכנסו למערכת.

אם המגמות של גידול האוכלוסייה וייצור המזון יימשכו, ההשפעה על הסביבה תלך ותחמיר בארח משמעותי. דילדול משאבים יחד עם זיהום מוגבר והתחממות גלובלית עולה. הגנה על הסביבה תחייב מחד צמצום הגידול באוכלוסייה ומאידך שינויים דרמטיים בחקלאות ובייצור המזון. האסטרטגיות למימוש מטרות אלה ידועות ויש מדינות שאפילו מצליחות בכך. ב61 מדינות צפויה האוכלוסייה לקטון עד 2050. זה אינו מספיק. האתגר לא קל ויידרש מאמץ עולמי כדי להתמודד עמו. האם נצליח? ימים יגידו.

כַּפֶּת בְּרָזֶל/ יאִיר שֶׁרֶן

חֲצִי הָאֵשׁ נוֹרוּ אֶל הַשָּׁמַיִם

רְסִיסִים נוֹצְרוּ, עָנָנִים עָנָנִים

אֶת שָׁמַי הַרְקִיעַ מְכַסִּים

דְּמָעוֹת הַבְּרָזֶל נוֹפְלוֹת מִמַּעַל

מִפְּלֹסוֹת דֶּרֶךְ לַקְּרָקַע

הֵן מְבַרִיקוֹת מְנַצְנָצוֹת בְּשֶׁמֶשׁ

הֵן מְהִירוֹת חוֹלְפוֹת בִּיעָף

יֵשׁ שֶׁתִּפְגַּעְנָה בְּעָץ אוֹ מְדַרְכֶּת

יֵשׁ שֶׁתִּפּוֹלְנָה עַל גַּג בַּיִת

יֵשׁ שֶׁתִּפְצַעְנָה עוֹבְרֵי אֶרֶץ

וְנִפְעַר אֶז בּוֹר דְּמָעוֹת הַדָּם

שֶׁתִּנְטוֹפְנָה וְתִפְתַּחְנָה אֶת יַם הַדָּמָע

וְדְמָעוֹת שֶׁל כָּאֵב וְצַעַר

תִּזְלַוְגְנָה עַל לְחֵי לְלֹא הַפֶּסֶק

דם ודמע נקוים על הקרקע
מתערבבים זה בזה
ואנו מדלגים בין מקווי המים
ואימי המלחמה לפנינו שעל שעל
ובאפק כמו פטה מורגנה
מנצנץ אגם מים טהור
כמבשר הנה הסוף.

מיומנו של פנסינור ממלחמת יום כיפור

עזרא קורן

בחמישי לאוקטובר 1973 עמדתי לסיים קורס מכונאי טנקים בצריפין, היה יום שישי ויום כיפור חל למחרת, בשבת. חיילי הקורס התכוננו לצאת לחופשת שבת. בשעה שתים עשרה בצהריים, קיבלנו הודעה מהמ"מ של הקורס, שיש כוננות ואנו נשארים בבסיס למשך השבת.

שעה לאחר מכן, נתבקשנו כל צוות בנפרד להכין לנסיעה, מספר טנקים ששימשו אותנו ללימוד. לא האמנתי לעצמי שהטנקים האלו במצב ירוד כזה יצאו מהבסיס לפעילות מבצעית, היו מדגם שרמן, משופצים על ידי הצבא, הקנה הוחלף לקוטר גדול יותר ל 105 מ"מ, מלאים של הצבא האמריקאי ששימשו אותנו במלחמת העולם השנייה. למחרת בשבת בבוקר התייצבו אנשי מילואים שריונרים והשלימו את הצטיידותם, חמשו את הטנקים וכבר בשעות לפני הצהריים, התניעו ויצאו בשרשראות לנסיעה ארוכה לכיוון הערבה.

ביום שני בבוקר בתאריך 8/10/73, הצטיידנו בשני ג'יפים אזרחיים מגויסים של החברה לשמירת הטבע, מאחור היו ארבעה מקומות שבהם ישבנו, ומלפנים ישב המ"מ סגן שלמה ונהג.

נסענו דרומה לכיוון סיני, דרך מעבר המיתלה, כשהתחלנו לנוע בציר עכביש, ראינו בצידי הדרך מספר טנקים וכלי רכב פגועים כתוצאה מהפצצה של המצרים. באחת הפניות בצד הדרך ראינו שני חיילים עומדים לצד טנק שרוף, כשאחד מזחליו פרוסים. שלמה ביקש מהנהג לעצור, ירדנו מהרכב ושוחחנו עם אחד הלוחמים, "אני לא יכול להאמין שמפקד הטנק שלנו נהרג פה אתמול, היה קצין מבריק שהוביל אותנו לרפידיים", אמר בצער אחד החיילים, "חזרנו לכאן כדי לאסוף את הציוד האישי שהשארנו, שלושה מיגים ירדו עלינו, הפציצו ולא הספקנו להגיב", החייל הרכין את ראשו, עלה לטנק בתנועה מהירה ונבלע לתוכו.

המשכנו מערבה עד להצטלבות. הדרך הייתה עמוסה לעיפה, ניכר שכל הצבא היה על הציר, התנועה זרמה לאיטה, שוטר צבאי עמד על הצומת והפנה את התנועה צפונה או דרומה, הדרך מערבה היתה אסורה, המצרים היו במרחק של כקילומטר אחד מאיתנו.

פנינו צפונה לעבר טסה, שם פעל בסיס המטה של האוגדה. כשהגענו ביקש שלמה שנמתין עד שיחזור. הוא הלך לבדוק מה הוא עושה עם שמונה מכונאי טנקים שזה עתה סיימו את הקורס ויכולים לסייע.

בנקודת ההמתנה בטסה, שמענו הדי התפוצצויות של פגזים שנפלו קרוב אלינו.

מעלינו באוויר בגובה נמוך מטוס קרב מסוג פנטום, עם אש ועשן בזנבו. המטוס התרחק לעבר גבעת החול הקרובה, פתאום נשמע קול התרסקות מלווה באש ובעשן, הטייס לא הצליח להיחלץ.

לאחר כשעה, חזר שלמה והורה לשלושת החיילים מתוכנו להישאר ולקבל הנחיות להצטרף לכוח החרמ"ש של האוגדה והיתר חוזרים חזרה לכיוון שממנו באנו. באותם רגעים שמחתי, היה לנו מקום מרווח לפשוט את הרגליים בתוך הג'יפ הצר.

בסוף המלחמה נודע לי שאחד משלושת המכונאים בשם אבו, נהרג למחרת מפגיעה של רקטה, כשנסע עם צוות החרמ"ש בתוך הנגמ"ש.

ירדנו חזרה דרומה, התמקמנו מול אגם המר הגדול בצד הצומת על ציר "עכביש". שלמה לא כל כך ידע מה לעשות איתנו והחליט שאנו נשארים כאן, לכל מקרה שמישהו מהצבא יזדקק לנו.

בצומת שהינו בכל תקופת המלחמה, ישנו מידי לילה עם שקי שינה. היינו מצוידים ברובה צ'כי ארוך ומיושן מתקופת מלחמת העולם הראשונה, הרובה בעל קת עץ וכדורים בקוטר 7.62 מ"מ. החיילים האחרים סביבנו צוידו בכלי נשק מתקדמים בעוזי או ברוס"ר אמ 16 אמריקאי, למרות שהיה מיושן למעשה נשק מדויק, בעל טווח יעיל של כ-600 מטר.

בלילה הראשון זיהינו ברום השמיים כדור להבה מתקדם לכיוון צפון מזרח. שמענו קריאה בקשר שיש צורך להשמיד את המטרה. ולפתע מכל עבר, נראו הבזקי אש שכוונו לעבר המטרה. המטרה לא נפגעה והיא המשיכה לנוע לעומק המדינה. לימים התברר שהטיל נורה על ידי הסובייטים ויורט על ידי מטוס מיראז' ישראלי בדרכו לתל אביב מעל הים.

בהמשך, בכל ערב אפיזודה דומה, טיל שנורה מכיוון מצרים והחבר'ה על המקלעים מנסים ליירט את הטיל, ללא הצלחה.

אספקת המזון נעשית אחת ליום, הייתה מגיעה משאית וחיייל שהיה יורד מהרכב משאיר מנות קרב. מידי יום היה גם עובר טנדר ומחלק קופסאות סיגריות לחיילים. בתקופה הזו התחלתי לאגור קופסאות של סיגריות ולעשן. מהעישון נגמלתי לאחר שבע שנים של מאבק פנימי נגד הסיגריה.

המלחמה הקטנה (הנולדו אחים-גליל, אריאל, יצחק, אהרון, אביב) שזם נב!
איך יתחיל אוליבינג? אני רק יכול לקוות
לשכלל בסדר.
אין פה טלפון, אני יכול להגיד לך מה אני
גם לאני. יכול ללמוד את הקליר 99.
אני נאמן 10-15 ג'וני (זהו ז'ני הקליר)
הספג'ית - טלפון - אוליבינג - אוליבינג - אוליבינג
מטריב'ני - ר' רק חז' אח' - להג'ואל - להג'ואל - אהרון

גלויה הביתה

בשטח הפתוח אורגן מתחם לקליטה ותחזוקה של טנקים ותומ"תים שהיה צריך לטפל בהם ולהחזיר אותם במהירות לשדה הקרב.

למחרת בצהרי יום, נעצר לידי נגמ"ש צבאי עם לוחמי חי"ר. התקרבותי ושאלתי את אחד החיילים, "מה קורה?"

"גיהנום", סינן מבויש, הרים את הקסדה מעל ראשו והמשיך כשקולו רועד "היינו קבוצה של חמישה נגמ"שים, ניסינו להיכנס פנימה, המקום שורץ חיילים מצרים, המצרים נלחמים ולא מוותרים, פחד אלוהים. יש לנו מלא פצועים, יצאנו חזרה, בנס לא נפגענו".

הנגמ"ש המשיך לנסוע, והחל להתרחק ממני, נופתי לחייל לשלום. בליבי התפללתי, שנצליח, שאף אחד עוד לא יפגע.

ספטמבר 2024

השקעות בנדל"ן ובית האסמים

צבי תדמור

מוטל (מרדכי) מקוב, הבן של בתיה מקוב מהמייסדות של המושבה רחובות, בנוסף להיותו

חקלאי, סוחר בתבואות ובחומרי בניין היה יזם נדל"ן. הוא רכש מגרש בן 1.4 דונם בפינת הרחובות מנוחה ונחלה ויעקב (כיום רחוב גורודיסקי) ב-1910, ובנה עליו בית רחב מידות בן שישה חדרים עם שלוש כניסות (משלושה צדדים) כדי שהבית יתאים להשכרת חדרים. באותן שנים היה מחסור בחדרים להשכרה, כי רבים ביקשו לבוא ולגור במושבה רחובות שהייתה

ידועה ביופייה ומי שמקבלת את המבקשים לגור בה בסבר פנים יפות. ד"ר אברהם צבי מוסקוביץ רופא המושבה הגיע אליה ב-1910 ושכר שני חדרים בבית שבנה מוטל. סיפור חייו של ד"ר מוסקוביץ כתב משה סמילנסקי (קראו בהמשך בשפה ספרותית ומיוחדת).

בחצר הבית, בפינת הרחובות מנוחה ונחלה ויעקב, מוטל בנה אורווה מלבני כורכר מלוכדים בתערובת של בוץ וקש עם גג רעפי מרסיי, בית כיסא (שירותים) ומקלחת בנפרד (באותם ימים, נהגו לבנות את השירותים ואת מקום הרחצה בחצרות הבתים) ולול תרנגולות. נטעו בחצר עצי פרי, וחלקה בה גידלו ירקות לצרכי הבית.

מרדכי מוטל מקוב

לימים, בחזית הבית שפונה לרח' מנוחה ונחלה במדרגות המובילות למרפסת מקורה הייתה כניסה לחדר רחב ידיים ששימש כמכולת בניהולה של משפחת מינה ובנימין צציפצקי.

יותר מאוחר, נוספו לבית שני חדרים שירותים ושני חדרים רחצה, כאשר סגרו שתי מרפסות גדולות ומקורות. שמואל, הבן של מוטל מקוב התגורר עם משפחתו בבית זה, שנים רבות.

בסמוך לאותו מועד בו בנה מוטל את הבית להשכרת חדרים הוא בנה את "בית האסמים" מבנה מוארך עם שלוש דלתות מקומרות רחבות, בנוי מאבני כורכר מלוכדות בבוץ וקש בשיטת "דבש" וללא טיח, ולו גג רעפי מרסיי.

בית האסמים נבנה כדי לאחסן בו תבואות, גרעינים, ושקדים. באותם ימים היו ברחובות אלפי דונמים של כרמי שקדים והיה זה מראה שכיח כאשר בחצרות המושבה ישבו אז עובדים רבים וקילפו שקדים. את השקדים הביאו האיכרים לחצרות הבתים בשקים על גבו של גמל. בסוף היום, השקדים המקולפים הועברו לאחסון עד למכירתם.

לימים, באחד האגפים של בית האסמים נפתחה חנות המכולת של חסיה והלל וידס, באגף השני נפתח מחסן לגרעינים ובשלישי מחסן למוצרים סניטרים. מוטי מקוב נכדו של מוטל שהיה מבאי המכולת סיפר, כי שלא כמו היום, שיש רשתות חברתיות, בזמנו לא היו רשתות ולא הייתה טלוויזיה ונשות המושבה היו נפגשות במכולת, מעבירות חוויות ומפטפטות ושואלות מה

שלום הילדים? מה שלום הבעל?, איפה הייתן והיכן ביליתם ואחר כך קונות והולכות. המכולת

הייתה מקום למפגש בין האנשים ודרך טובה להתעדכן בכל מה שקורה.

מוטי הוסיף וסיפר, כי בגג בית האסמים היו דרות להן בשלום יונים, היה שם כעין שובך יונים: "אבי בזמנו, בנה תיבות קינון. הייתי בן עשר כאשר טיפסתי בסולם אל הגג ומילאתי שק יוטה ביונים. הלכתי לשוק העירוני ברחוב ביל"ו אל השוחט וממנו המשכתי ללכת אל קבוצת הנשים, מורטות

הנוצות. לשוחט שילמתי חמישה גרוש עבור שחיטה של כל יונה ועוד חמישה גרוש למורטות את נוצותיה. בבואי לשוק המורטות היו "מתנפלות" עלי כי רצו פרנסה.

מימי גלאון, הבת של חסיה והלל סיפרה על חוויותיה מהמכולת המשפחתית:

"יום יום הייתי חוזרת מבית הספר ונכנסת לחנות המכולת של הורי, מכינה שם את שיעורי הבית. אין יום שהחנות לא נפתחה. צריך היה לדאוג ללקוחות, כי באותם ימים קנו לחם וחלב מדי יום. בחזית החנות על המדפים היו מלא קופסאות של

ממתקים עבור הילדים. החנות הייתה קטנה ועמוסה בסחורה. מקרר גדול עמד ועליו היה

משקל (מאזנים) עם משקולות של פעם. בחנות הייתה מחיצה של וילון ומאחוריו היה מחסן. כל הקניות היו נערכות אז בהקפה, נרשמות על פתקאות ואח"כ נרשמות במחברת. בסוף כל חודש, בסוף יום העבודה אבי היה יושב ורושם ומחשב את הקניות של הלקוחות. היו אלה רשימות ארוכות. אבי היה מחשב ובודק שוב ושוב, ומאחר לשוב הביתה. כששאלנו אותו, מה קרה? היה

עונה כי היו טעויות. למחרת אימי הייתה עוברת על הרישומים, מחשבת ובודקת שוב ומתקנת".

מימי הוסיפה וסיפרה, כי מרבית הלקוחות היו לקוחות קבועים. "הקונות היו נכנסות אל המחסן שמאחורי הווילון לוקחות באופן עצמאי מצרכים שרצו ומכריזות בכל רם על המצרך שלקחו 'תרשמו, כי לקחתי את המצרך הזה והזה...! והולכות. ואבי שלא תמיד הספיק לרשום ולא תמיד זכר מה אמרו לו היה מתקשה לקבל תשלום עבור המצרך. זה גרם לא אחת לוויכוחים, מה לקחו ומה נרשם.

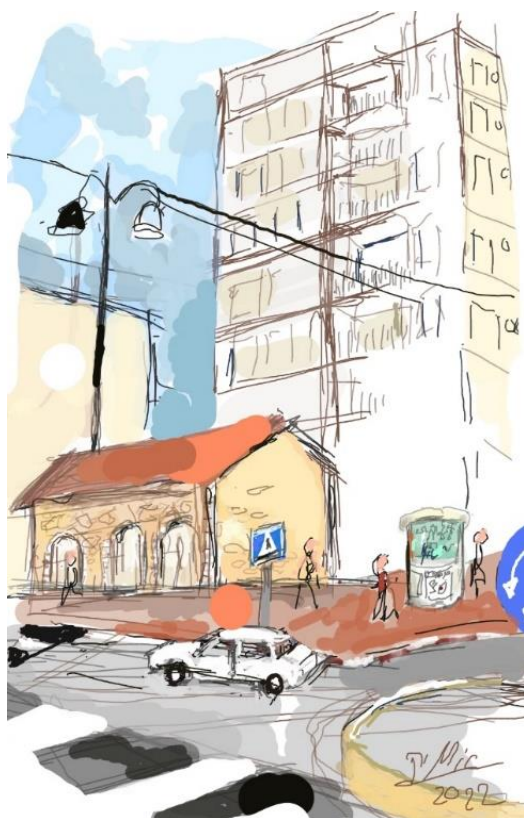
אחרי כמה שנים נפתחו שתי חנויות מכולת בסמוך לחנות המכולת של חסיה והלל והייתה תחרות בין שלושתן. היה מקרים שהמצרך בו חפצה לקוחה לא היה במכולת שלנו ואז אבא היה אומר לי בשקט: "לכי לחנות השכנה או זו שמאחור ותביאי את המוצר המבוקש..." שמא, הלקוחה תלך לחנות השנייה ותימצא שם מצרכים אחרים ותירצה להישאר ולהמשיך לקנות שם ותעזוב אותנו." שמרנו על הלקוחות שלנו מכל משמר.

חסיה עבדה כל השנים עם הלל בעלה במכולת. היא עלתה לבדה מפולין כשהייתה בת 18. הלל, היה מוותיקי רחובות, נפטר ב- 1985 וחסיה התגוררה לבדה בביתם צמוד הקרקע. היא הייתה אישה טובת לב שעזרה לרבים, הייתה ציונית ואהבה את המדינה אהבת נפש והייתה יוצאת נגד כל מי שדיבר על עזיבתה. חסיה פעלה במשך שנים במסגרות התנדבותיות שונות. הייתה פעילה בבתי חולים ובבסיסים של צה"ל. היא התעקשה להישאר בביתם שהקימו היא ובעלה בכוחות עצמם ברחוב "השומרים" הסמוך. היא סירבה לעבור להתגורר עם אחת מבנותיה וחבורה למערכת אזעקה.

לתדהמת המשפחה ותושבי רחובות חסיה נרצחה בביתה בחניקה בגיל 76 ב- 1988. היה זה אירוע קשה שלא שכך במהרה. כותרות העיתונים זעקו על מעשה הזוועה ועל גורלה המר של חסיה. רבים באו ללוות אותה בדרכה האחרונה. במשטרה סברו כי המניע לרצח היה למטרות שוד. חסיה לא החזיקה בביתה תכשיטים, דברי ערך וכסף.

במהלך השנים 2020-2021 בוצע שיפוץ נרחב בבית האסמים, והוא משמש כיום כמוזאון "מיניאטורות של מורשת רחובות". במגרש נבנה בנין רב קומות.

בית האסמים אייר: מיכאל זלטקין

בית האסמים 2009, רחוב גורודיסקי 2
ציירה: תמר גודר

ד"ר אברהם צבי הרמן מוסקוביץ – רופא המושבה*

ד"ר מוסקוביץ, כך קראו לו במושבה. לשמו הראשון לא שאל איש. השם הזה, הרמן, שם "גויי" היה ידוע רק לאלה שידעוהו מארץ הגויים; ואילו את שמו, אברהם צבי, שבו נקרא בהיכנסו בבריתו של אברהם אבינו, לא ידע איש ואף לא בני משפחתו. אנשי הסביבה שלו בגולה השכיחו את שמו העברי.

וראו זה פלא: גם בין החוחים גדלים שיחי שושנים. מוסקוביץ היה איש תם וישר, כאילו מבית צדיקים או מ"ישיבה" יצא ישר לחיים, כל סימן של ערמה ומחשבה בעקיפין לא היו בו. בר לבב, את השקר, התרמית, ואת "תרסיסי" הדיבור לא ידע. את אשר הגה לבו הוציא פיו.

בן רומניה היה. בשנת 1870 נולד לאביו, אשר כרוב אחיו בני עמו מצא את פרנסתו "בהסתובבות" ברחוב. האדמה ברומניה פוריה ואיכריה מוציאים ממנה לחם בשפע, ואנשי הכרכים זקוקים ללחם ולאביזריו כדי להחיות את נפשם, ואלה "המסתובבים" קונים אצל האיכרים בכפרים, היצרנים, המוכרים לצרכנים בעיר, ומסובבים במרמה את אלה ואת אלה ומחיים את נפשם, העלם מוסקוביץ תיעב את החיים הללו, וכשעמד על דעתו ביקש בכל כוחו להיעקר מתוכם.

ובלב האב התגרן היה כמוס זכרון אחד מימי ילדותו, שהיה מאיר כל חייו את מחשכי חייו, כעין ספיר קסם המאיר בחשכת הליל: בהיותו נער בן עשר הלכה סבתא שלו למות בארץ הקדושה, ואת נכדה הנער לקחה עימה; ותבוא לגור בטבריה. מה היתה כוונת סבתא? היא ובניה ילידי רוסיה היו, ובימים שהיא עלתה ארצה יצאו בניה ועמהם אביו של הנער, להתישב ברומניה, כי קול יצא המחנה ששבר בה, סבתא לא אהבה את ארץ רומניה: פרנסה אמנם יש בה, אבל תורה ויראת שמים אין בה (כזו היתה דעת הציבור), והיא חפצה לנטוע בלב הנער, בעודנו רק, נטעי תורה ויראת שמים, נטעי יהדות, במידה כזו שגם רומניה לא תוכל לעקרו אחר כך, בשובו לאחר מותה לבית הוריו.

וכלום יש מקום יותר כשר ויפה למטרה כזו בארץ הקדושה? וישב הנער שנתים ימים עם סבתא שלו בטבריה על שפת הכנרת, ואחרי לכתה לעולמה נלקח חזרה לבית אביו.

עיקר המטרה, שלשמה לקחה סבתא את נכדה אתה לארץ הקודש, לא נתמלא- הרבה תורה לא למד הנכד שלה; אבל מקצת ממטרתה הושגה. בלב הנער נשמר, בפניה נסתרת אחת, זכר הימים ההם בטבריה, את תכלתו של ים כנרת זכר ואת ראשו הלבן של החרמון, וגם את ההילולה של שמעון בר יוחאי במירון, אשר ביקר שם פעם אחת עם סבתא, זכר. ונקודת אור זו של זכרונות ימי ילדותו היתה מאירה את לב התגרן, מזמן לזמן, כשזיק של נשמה יתירה היה מתעורר בו מתחת גל החולין שנערם בחיים של "סיבוב" מתמיד אצל איכרים ופריצים; ואז היה מספר מזיכרונותיו, שהתעטפו במשך השנים ערפל של דמיון, לבנו הנער, והלה היה בולע את דבריו כבכורה בטרם קיץ...

ב"חדר" למד מוסקוביץ רק במידה שיוכל לקרוא בספר התפילות, אבל רומנית וגרמנית למד הרבה. בכך רצה האב. וכשגדל ויהי לעלם, נסע ללמוד באוסטריה ובגרמניה. גם האב חפץ להוציא את בנו מהמעגל המקולל של "סחר מכר". בהיות מוסקוביץ בן עשרים וארבע שנים גמר את חוק לימודיו בתור רופא וישוב לבית אביו לרפא את חולי עירו; ובלבו שמח שיצא מחוג המסחר. גם האב שמח כי בנו יוכל לעשות "עושר" באומנתו, ושבתור "דוקטור", שכל הפתחים פתוחים לפניו, יעזור גם לו, לאבא שלו, לחדור לפתחים הללו לשם המשא ומתן שלו. אבל

תקנתו זו לא נתמלאה ושמחתו הופרה. והאב המאוכזב לא הרגיש ולא חש כי הוא עצמו אשם בדבר... סיפורי זכרונותיו הדמיוניים גרמו לכל... מהם יצאה "הרעה". הבן הדוקטור לא רדף אחר רווחים אצל חוליו, כי אם נשא את נפשו לאותה "הארץ המתה", שסיפורי האב בימי ילדותו, והרעיונות הציוניים, ש"פגעו" בו בשנות בגרותו, החיו אותה בלבו.

משנתפרסמה בשנת 1896 "מדינת היהודים" של הרצל, חלה תמורה גדולה בנפש הרופא הצעיר. פרחה מנוחת נפשו: אינו יכול עוד לתת את לבו ל"ציד" הלקוחות הטובים, שאביו כה רוצה בהם. ובשנת 1897 היה דוחה את הלקוחות בגלל- אסיפה ציונית. בשנת 1898 היה ציר לקונגרס הציוני השני בבאזל, ומאז לא הניח עוד אף קונגרס אחד שלא השתתף בו. הוא הגיע לדרגה העליונה

של קהל הציונים שבגולה- נבחר לחבר בועד הפועל הציוני הגדול: ו"תמימותו" של הציוני המדיני הזה הגיע עד לידי כך, שהחליט- לעלות ארצה ולהתישב בה.

בפברואר 1910 בא ד"ר מוסקוביץ וביתו- אישה צעירה ויפה מאד וילדים- ארצה: המושבה שבחר לשבת ולעבוד בה היתה רחובות. לא היו במושבה האפשרויות והנוחיות שבעיר, אבל חיי מושבה בסביבה של כרמים ופרדסים משכו אותו. תנאי החיים במושבה בימים ההם היו חמורים מאד ופרימיטיביים בתכלית. משכורתו של הרופא היתה מאתיים פרנק לחודש (שמונה לירות...) דירתם, בת שני חדרים, היתה ברחוב צדדי קטן, וכששאלו לאמבטיה, השתומם בעל הבית למשאלה "מוזרה" כזאת, וייעץ להם לקנות לעצמם אמבט ולהעמידו במטבח... וכששאלוהו על "חדר שימוש" הראה להם את ה"מוסד", מאחורי הרפת, העומד מוכן ל"כל דיכפין"...

הרופא ואשתו קיבלו עליהם את כל הייסורים ואת גזר הדין. עד מהרה "התאקלם" הרופא בסביבתו החדשה, ויאהב את המושבה ואת עבודתו בה ויתמסר לה בכל נפשו. וגם עבודה "ציונית" מצא במושבה – עסק במכירת "שקלים" והטפה לקרן קיימת לישראל; הכל כפי שחונך בגולה. ובעיר החדשה, שהתחילה לצמוח בימים ההם על חולות הים מצפון ליפו, היו מזמן לזמן אסיפות ציוניות, וד"ר מוסקוביץ שש להשתתף בהן. והיו לו ידידים מן הגולה ובמשרד הארץ ישראלי, שהיו בעלי השכלה גרמנית כמוהו, ויתרועע עמהם, וידע מכל הנעשה בישוב ובמתרחש בעולם הציוני, וכל דבר שנודע לו מפי ידידים אלה היה מבשר במושבה.

ועוד דבר היה בישוב אשר לא חשב עליו בגולה והוא נגלה לו פה בכל קסמו; הדיבור העברי. "השפה המתה" קמה לתחיה יחד עם "הארץ המתה", והאיש התמים עשה בפעם הראשונה בחייו, וגם בפעם האחרונה, "שקר" בנפשו, ויאמר ללקוחותיו ולמכיריו שאינו שומע אידיש- הם לא ידעו לדבר גרמנית- למען יוכרחו לדבר אליו עברית; וככה הרגיל את עצמו לשמוע את השפה, שהיתה כה זרה לו, ויחד עם זה – כה יקרה, ולאט לאט התחיל לדבר עברית.

ובמושבה גופה היה דבר מקומי שצד את לבו. משנת תרס"ח הנהיגו צעירי המושבה מנהג לערוך שנה שנה "חגיגה" בחג הפסח, ובחגיגה השתתפה כל המושבה מזקן ועד נער; וגם אורחים רבים מכל קצווי הישוב השתתפו בה, מן העיר ומן המושבה. "המכבי", שרק אז הוקם בארץ, היה משתתף אף הוא בחגיגות; והיו בהן תחרויות ברכיבה על סוסים, ותערוכה חקלאית היתה, ותהלוכה גדולה מסביב לכל המושבה ורחובותיה ו... "נאום פתיחה" על ענייני היום בישוב. ד"ר מוסקוביץ נעשה חסידן הנלהב של החגיגות ואפטרופסן, והכניס בהן הרבה מטעמו הטוב ומכשרון הארגון שלו. ומעט מעט נעשה צירם המרכזי של החיים החברתיים במושבה.

ההתעסקות הציונית ואסיפותיה, החגיגות והטיפול בחיים החברתיים במושבה לא הסיגו את גבול עבודתו העיקרית כרופא, ולא "קילקלוהו". הם רק "קלקלו" לא מעט רוחים מעבודת רופא "צדדית". שתי חובות קדושות היו לו: החובה ל"הסתדרות הציונית" והחובה למושבה ולחוליה, והוא שקד במסירות רבה על שתי חובותיו גם יחד. את שתיהן עשה בשלמות ככל שעמדו לו כוחותיו.

הרעיונות הציונים המופשטים, אשר עליהם חי בגולה, לא השביעו את נפשו הרעבה לפעולה ולממשיות פה בארץ. עם כל שמחתו הגדולה לראות את עצמו שותף ממש למפעל הציוני לא שקטה נפשו, ותהי חרדה תמיד לכל מה שעלול להביא יום מחר. הוא היה ציוני מדיני, נאמן לקו של הציונות המדינית, וכל החלטה של כל קונגרס וקונגרס שמר כאחד מעשרת הדיברות. אבל לא כציוני מדיני התיחס ד"ר מוסקוביץ לבעיה של יחסי שני העמים בארץ האחת. בשטח זה הוא תפס את המציאות כמו שהיא, ויהי שואף בכל כוח מחשבתו והרגשתו למציאת פתרון תרבותי, אנושי ולאומי כאחד לבעיה החמורה; ויהי מאושר כל פעם שהיתה ניתנת לו אפשרות להשתתף בפגישה הדדית של עברים וערבים שחתרו לפתרון רצוי. לשם כך אף נלווה פעם אחת לד"ר ויקטור יעקבסון בפגישתו עם עסקנים ערבים בסוריה ובלבנון.

ואת חובת רופא למושבתו מילא בנאמנות רבה: ולא רק לחולי המושבה גופה, כי אם גם לחולי הסביבה, הוא לא דחה מעולם קריאת עזרה של חולה; תמיד נענה, אם גם כרוך היה הדבר בסכנה לעצמו. יש שבני המושבה, שאהבוהו מאד, היו חוששים לו כשראוהו יוצא בחשכת הלילות, וגם בלילות חורף על גשמי הזעם שלהם ובדרכים משובשות, לאחת המושבות הקטנות שמשם הזעיקוהו. ולא בכדי חששו...

אור לי"ד באדר ב' שנת תרע"ח נקרא ד"ר מוסקוביץ לבן שמן, להחיש עזרה לאחד הפועלים שחלה באופן חמור בטיפוס. הלילה היה ליל חושך וגשם עז ניתך ארצה. הוא לא נמנע ללכת ולא שמע לעצה לחכות עד אור הבוקר. קוראים באופן דחוף לעזרתו, והוא לא יענה? הוא הלך, אף כי ידוע היה לו כי בין העיירה לוד ובין בן שמן חוצה את הדרך ואדי עמוק, שבימי הגשמים הוא מתמלא על כל גדותיו משטפי המים הבאים עם כל גשם עז מן ההרים; וגשר על פני הואדי אין. לבן שמן הגיעה עגלתו של הרופא בשלום. אבל ד"ר מוסקוביץ אצה לו דרכו לשוב, כי גם ברחובות היה מוטל במיטתו אדם חולה במצב מסוכן מאד. ויהי כי הגיעה עגלתו בחזרה אל עבר הואדי ונכנסה בו לעבור לצד השני, הגיעו לפתע גלי מים עזים מעבר ההרים ויהפכו את העגלה על פיה, וזרם המים האדיר סחב אותה עמו הלאה הלאה במדרון, אל עבר הים...

עם אור הבוקר יצאו צעירי רחובות רכובים על סוסיהם ללכת בעקבות הרופא האהוב אשר איחר לבוא; וכל הלבבות חרדו לגורלו. הם מצאו את העגלה השבורה ואת פגרי הסוסים במקום האחד ואת גופו של הרופא מצאו במקום שני, כשבגדיו נאחזו בשיחים הגדלים בצלעי הואדי... רק העגלון ניצל בנס.

ברגע איום אחד נשאו המים הזידונים לזרועות המות את האיש היקר הזה, שבה שאף לחיים ואשר כולו היה חדור אמונה כה עמוקה ותקוה כה גדולה לחיים העתידיים של הארץ והעם. לפני שהתחילו להתגשם חלומותיו על עתידו המזהיר של עמו, עצם המאמין את עיניו לנצח.

***כתב משה סמילנסקי עיתונאי, סופר ומנהיג. מתוך 'משפחת האדמה' (כרך רביעי, שנות ה-40)**

חברים בדרכים / ענת קורן

עוד אחת
ועוד אחד,
החיל מתל-אביב
המ"פ מבאר-שבע
החובשת מקרית-שמונה
המח"ט מירושלים
התצפיתנית מניר-עוז
הנגד מהעוטר
הטנקיסטית מחיפה
התותחן משדרות.
קום והתהלך בארץ
עם הלב והעין הטובה
ותפגש בדרך את כל אלו
וחבריהם
בבית, ברחוב, בשדה, בבר.
ממהרים, מתארגנים,
מתלבשים ומתחמשים
להגיע לנקודת האסוף
להצטרף ללוחמים, למפקדים
לחברים.

ושוב, חזר הביתה
מן הדרכים המאבקות
משדות הקטל רוויי דם
אל שבילי בית-העלמין הצבאי.
שם תפגש חברים
שבאו ללוות חברים
והמונים מניפים דגלים
בדרך ארצה, אחרונה.
ותחבק אם בוכיה
ואב קרוע-לב.
ועוד למנון
משפחות השכול.
התאספו אצלנו
מכל קצות הארץ
רע, אח, לוחם
מתנדבת, אשת-חיל.
עצוב לקחת בדרכים.

10.12.2023

דָּם, חֶסֶד וְרַחֲמִים / עֲנֵת קוֹרוֹ

1. וְצוּעַק הַשׁוֹחֵט :
דָּמָד בְּרֹאשׁוֹ
עַל שֶׁהִנָּד.
2. וּמִיַּבב הַיָּלָד :
חוּסָה עָלַי
בֶּן-אָנוּשׁ
כְּמוֹנִי – כְּמוֹדָ.
3. וַתִּתְחַנֵּן הָאִשָּׁה :
בְּחֶסֶדְדָּ, אָנָּה
לֹא תַחֲלֶלְנִי מִוֶּת.
כְּמוֹנִי כְּאִמָּד-יולֵדְתָד.
4. וְזוּעַק וְסָב הַקְּשִׁישׁ :
אָנָּה, בְּרַחֲמִידָּ
שְׁחַרְרֵנִי.
שְׁעֵרוֹתַי שִׁיבָה
כְּאָבִי-אָבִידָּ..
אָשִׁיב נְשָׁמַתִּי
כְּדָרְכוֹ שֶׁל עוֹלָם.
5. וְהַמְאָכֶלֶת מוֹנֶנֶת
גוֹף מְבַתֵּר
הַנֶּפֶשׁ מִדְּמָמַת.
דוֹמָמַת.
6. קוֹל חֶרֶשׁ מְהַדְהֵד
מִן הָאֱלֹם.
אוֹר כְּבוֹי מְבַלִּיחַ
מִן הָאֶפְלָה.

אֵיכָה?

17.10.2023

משולחנו של גיאוגרף

בין צפת וירושלים

שוקי ברנדויין

קטן ודל היה הישוב היהודי בירושלים בראשית המאה ה-19. לעדה האשכנזית פרושית לא היה מנין ולא השיגה ידם לשכור בית כנסת. באחד מבתי הכנסת הספרדים ניתנה להם סוכת נצרים קטנה, בה התפללו בנוסח אשכנז. להשלמת המנין שכרו פרסי אחד, סבל ושמו סימן טוב שאף נרשם בין מקבלי החלוקה, וכאשר לא בא, צרפו למנין ילד וספר תורה בידו כדין. הישוב הפרושי המתחדש, נמצא מרוכז בעיקרו סביב חצר אחת, חצרו של רבי ישעיה ברדקי.

קדם לישוב פרושי זה פרק התיישבות בגליל. ראשוני העולים היו מתלמידי הבעש"ט, ר' מנחם מנדל מויטסק, ר' אברהם כ"ץ מקליסק ור' ישראל פלאצקר שהגיעו לא"י בראש שיירה גדולה של שלוש מאות נפש בשנת תקל"ז (1777). אחריהן הגיעו שיירות קטנות יותר שהתיישבו כמו הראשונים, בצפת ובטבריה. אף אחד מהם לא הגיע לירושלים.

התיישבות האשכנזים בירושלים לא צלחה, כמאה שנה לפני רבי ישעיה ברדקי, בשנת תס"א (1701), עלו רבי יהודה חסיד ותלמידיו הנלהבים לירושלים והכפילו את מספר התושבים היהודים שבה, אך לאחר שרכש את חצר האשכנזים, טבל במקווה ונפטר, בקור הירושלמי של חודש חשון, שלושה ימים בלבד אחרי הגיעו לירושלים. תלמידיו נשאר מופקרים לרעב ולמגיפות, להתנפלויות והתנכלויות. התמיכה שהובטחה מאירופה הייתה זעומה. לאחר שנאלצו ללוות כסף מערבים, סבלו מתביעות ונגישות וביום שבת ח' חשון תפ"א-1721, בדיוק עשרים שנה אחרי עלייתם, פרצו ערבים בעלי החובות לחצר האשכנזים, העלוהו באש ואת בית הכנסת על 40 ספרי תורה שבו שרפו, את כלי הכסף גזלו, את ראשי הקהילה אסרו וכל האשכנזים גורשו מבתיהם ב'דיר אשכנז'. מאז נקראה החצר בשם 'חורבת יהודה החסיד'.

מפחד הערבים נאלצו האשכנזים לברוח לחברון ולצפת. חלקם חזר לגולה והמעטים ששרדו בעיר התערבו בתוך עדת הספרדים שלא סבלו מהערבים. מאז היו בתי האשכנזים שאצל החורבה לערבים והחצר הייתה למקום אשפה וסכנה הייתה צפויה לכל אשכנזי להופיע בירושלים, כי בעיני ערביי ירושלים נחשב כל אשכנזי, אפילו לאחר כמה דורות, אחראי לחובותיהם של תלמידי ר' יהודה חסיד והיו נוגשים בו ומציקים לו. רק בודדים התקיימו בחסות העדה הספרדית, סגלו לעצמם ממנהגי הספרדים ומלבושם ואת השפה הערבית. יהודי אשכנז הדירו עצמם מירושלים למשך יותר ממאה שנה.

לאחר הרעש הגדול של שנת 1759 עמדה צפת ריקה ושוממה, לא נותר מי שישקם הריסותיה. כך מצאוה החסידים בעלייתם לצפת בשנת 1778, אולם הגביר ר' חיים פרחי מעכו היה מטיבם, הוא שכנע את הפחה אחמד אל ג'אזר כי שיקום צפת מהריסותיה ע"י חידוש הישוב היהודי יגביר את ממונו.

טבעי איפא כי האשכנזים שמו פניהם בעלותם לארץ ישראל לערי הגליל, לצפת ולטבריה, שמצבן הכלכלי שפר יותר מאשר בערים האחרות בארץ ישראל. פרנסה הייתה מצויה, צרכי אוכל ושכר דירה היו זולים יותר ובעקבות זאת שגשג הישוב היהודי בגליל. לעיתים היו האשכנזים מתגנבים חרש לירושלים לשעות ספורות, לבכות על חורבנה, לשהות זמן ממושך בה היה בגדר סכנה.

העליות הבאות, תלמידי הגר"א מוילנא, ר' מנחם מנדל משקלוב (תקס"ח-1808), אחריו ר' סעדיה, ר' ישראל משקלוב (תק"ע-1810), השתקעו בצפת ויסדו את כולל הפרושים שמנה בסך הכל כ-150 נפשות שהתפרנסו בדוחק, בהשגת הלוואות ושליחת שד"רים להחיות נפשם, ע"מ שיוכלו לשבת על משמרת התורה ועבודת ה'.

צרות רבות נוספות ניתכו על צפת. בשנת 1799, מיד לאחר עליית החסידים ונסיגת צבא נפוליאון מצפת, נהרס הרובע היהודי בידי פורעים שערכו טבח ביהודי העיר. אך העיר שבה ופרחה עם עליית הפרושים אליה. לאחר הרצחו של ר' חיים פרחי בתקע"ט (1819) התערער הבטחון ור' ישראל נאסר בכדי לסחוט כספי פדיון. הגדולה שבצרות (חלק מהתאורים שלהלן מקורם בספר 'שבעים שנה בירושלים', יעקב גליס 1960), הייתה המגפה שפרצה בערי הגליל בשנת תקע"ג (1813). בצפת נפלו חללים רבים. רבים ברחו אל הכפרים והשתכנו בעירות ובהרים. רבי ישראל ורבי מנדל משקלוב ברחו לירושלים שבה לא הייתה המגפה עזה כל כך. כאשר חזר ר' ישראל לצפת כעבור שנה, לאחר שאיבד את כל בני ביתו במגפה ועמד וזעק אל הקב"ה על בתו הגוססת מול עיניו הדומעות, מצא קהילה שבורה ורצועה שנשאה באהבה את יסורי ארץ ישראל.

בשנת 1822 התרחשה ביזה רבה בעיר בעקבות רעידת אדמה.

בשנת 1825 התמוטטו בתים רבים על יושביהם בשל הגשמים העזים.

בין השנים 1834-1837 התרחשו 3 מאורעות רצופים שכמעט החריבו את הישוב היהודי בצפת, בעקבותיהן עלתה קרנה של חידוש ההתיישבות בירושלים.

בשנת 1834 במהלך מרד הפלאחים נערכו פרעות, שוד וביזה גדולה ביהודי צפת שנמשכו 33 ימים, רבים נרצחו.

ביום כ"ד טבת תקצ"ז (1/1/1837) נהרסה העיר עד היסוד ברעידת אדמה עזה, הרובע היהודי ששכן במדרון גלש וקבר את שוכניו, גבה 2000 קורבנות מקרבם, חלקם נקבר בחיים ללא מושיע, מהם חולצו אחרי ימים רבים, אך רבים מתו מפציעיהם. רעידות משנה רבות התרחשו במשך מספר שבועות, לא נותרו בתים ולא סמטאות, הכל היה לעיי הריסות. לאחר הרעש בזזו המוסלמים את היהודים ובעקבותיה פרצה מגפה בעיר. רבים ראו ברעש ובמגפה עונש משמיים על הזנחתה של ירושלים ואזהרה חמורה להשיב כבודה כבימי קדם.

בעל ה'חתם סופר' בהספדו שנשא בבית הכנסת בפרשבורג על מיתת צדיקים וחורבן ארץ הגליל, אמר כי "רעידת הארץ היא מקנאת ירושלים, והנה זה מקרוב מאה שנים שמו העולים

לארץ ישראל פניהם לצפת וטבריה וירושלים נשכחה לגמרי והיא עיר שם ה' שמה, וצדיק ה' המביט לארץ ותרעד... ואכן רבים מיהודי צפת לא מתו בה מוות טבעי משך מספר יובלות.

בשנת 5/7/1838 התנפלו הדרוזים ופגעו קשה בבתי הרובע וביהודי צפת שלא השכילו לברוח ממנה, רבים שברחו לא שבו. הקהילה התדלדלה וכמעט לא נותרו יהודים בעיר.

בשנת 1820 בוטלו חובות העדה האשכנזית בירושלים שנתיישנו מרוב השנים ובשנת 1824 אישר הקאדי של ירושלים כי 'דיר אשכנז' הנו מימים רבים בחזקת 'ווקף' (במקור מצוין 'מולק' ש.ב.), הקדש של העדה האשכנזית, אף על פי שמאה שנים קודם לכן גורשו בעליו ממנו.

בשנת 1830 פסק מוחמד עלי, שליט מצרים וארץ ישראל כי תביעת הערבים נגד העדה אשכנזית בטלה.

רבי ישראל משקלוב שקנה אחוזה קטנה לחתנו הגאון, ר' ישעיה ברדקי, ראש העדה האשכנזית הקטנה בירושלים, עלה לירושלים וקבע בה את משכנו ואת ישיבתו, היא ישיבת חיים בן עטר (בעל 'אור החיים'). בעדותו הוא מציין, "ומתפללים אנחנו שם כל השבוע, לבד שבת, כי על פי מנהג דת הגויים אינם מניחים ס"ת בלי רשיון המלך".

יחד איתו עלו נוספים מראשי העדה בצפת ועמם פליטי הרעש והביזה וביססו את עדת הפרושים בירושלים, שמיד התפצלה עקב תככים וסכסוכים פנימיים הקשורים בהנהגת העדה ובבניית בית הכנסת 'חורבת יהודה החסיד' (בתמונה מימין). בכך התחסלה עדת הפרושים בצפת.

מחורבנה של צפת נתמלאה ירושלים.

* תמונות: צפת וירושלים בשלהי המאה ה-19.

לראות, להביט, להתבונן

צילם יוסי רזי

כניסה לקניון עופר, רחובות 9/24

נתראה בעלון הבא

תם ולא נשלם